

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เมื่อกล่าวถึงการใช้ชีวิตคู่ หรือการอยู่ร่วมกันระหว่างคู่รัก ภาพโดยทั่วไปที่คนมักจะนึกถึงมักจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายเสมอ เพราะเป็นรูปแบบชีวิตคู่ที่ถือว่าเป็นกระแสหลักที่ได้รับการยอมรับ แม้ว่าในทั่วโลกจะมีปรากฏการณ์หรือเรื่องราวการใช้ชีวิตคู่ของคนรักเพศเดียวกันอยู่ก็ตาม แต่ก็ป็นชีวิตคู่หรือความสัมพันธ์ที่อาจเรียกได้ว่า หลุดออกไปจากกรอบเรื่องเพศที่ได้รับการยอมรับ

ในสังคมไทยเอง เรามักพบเห็นปรากฏการณ์ชาวตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของคนรักเพศเดียวกัน มักถูกเสนอในด้านปัญหาความขัดแย้งระหว่างคู่ และการใช้ความรุนแรง เช่น “ทอมรุ่นใหญ่ยิ่งดีดับแค้นป็นใจ-ฆ่าตัวตาม” (ไทยรัฐ, 2 ธันวาคม 2547, น. 1) ขณะที่ในสภาพความเป็นจริง เรื่องราวของคนรักเพศเดียวกันมีอีกหลายแง่มุมที่มักไม่ได้ถูกยอมรับหรือรับรู้ว่าเป็นเรื่องปกติไม่ต่างไปจากรูปแบบความสัมพันธ์รักต่างเพศในสังคม และที่สำคัญคือ การยุติปัญหาด้วยความรุนแรงก็เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะกับคนรักต่างเพศหรือคนรักเพศเดียวกัน อีกทั้งความถี่ความรุนแรงในคู่ของคนรักเพศเดียวกันก็น้อยกว่าชาวความรุนแรงชีวิตคู่ของรักต่างเพศด้วย (มูลนิธิสร้างสุขเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง, 2548, น. 57)

ภาพลักษณ์ของคนรักเพศเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นแบบชายรักชายหรือหญิงรักหญิงในสังคมกระแสหลัก จึงสะท้อนถึงการประทับตราว่า เป็นกลุ่มคนผิดปกติ ทำให้คนทั่วไปที่ไม่มีคนรู้จักมักคุ้นเป็นคนรักเพศเดียวกันไม่เคยมองเห็นแง่มุมที่ด้านอื่น ๆ เช่น มีด้านของความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับมิติต่าง ๆ ไม่แตกต่างจากรูปแบบความสัมพันธ์ทั่วไป แต่การมีอคติกับคนรักเพศเดียวกันจึงทำให้การใช้ชีวิตคู่ของคนรักเพศเดียวกัน ชายรักชาย และหญิงรักหญิงยังต้องเผชิญกับการถูกปฏิเสธและเป็นเป้าหมายของการจับจ้องว่าเป็นกลุ่มคนแปลกประหลาด

ในประสบการณ์ส่วนตัวของข้าพเจ้าเอง เคยมีเพื่อนในกลุ่มเป็นหญิงรักหญิงโดยไม่มีใครรู้ เพราะต่างไม่เปิดเผยสถานะความสัมพันธ์ แม้จะอยู่ในกลุ่มนักศึกษาที่ทำกิจกรรมสนับสนุนการเคารพสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ แต่เมื่อเพศวิถีของเธอถูกเปิดเผยโดยบังเอิญ กลับมีผลทำให้

เธอถูกต่อต้านแบบเงียบ ๆ¹ จากนักศึกษารุ่นน้องและเพื่อนบางคนที่ไม่ยอมรับ การมีคู่ของหญิงรักหญิงภายใต้สังคมของรักต่างเพศ จึงเต็มไปด้วยอคติและมายาคติมากมาย

ผู้หญิงมักถูกคาดหวังว่าจะต้องแต่งงานและมีลูก ดังนั้น คนที่เลือกเส้นทางนี้จึงอาจต้องเผชิญกับภาวะกดดันทางอารมณ์ การถูกรังเกียจ การไม่ได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง เพราะเป็นการกระทำที่ผิดไปจากบรรทัดฐานในทางสังคม รวมไปถึงในสังคมระดับโครง กฎหมายของประเทศไทย ก็ไม่ได้ให้การรับรองสิทธิในการมีคู่ของคนรักเพศเดียวกัน ทำให้คนรักเพศเดียวกันไม่สามารถใช้สิทธิจดทะเบียนสมรสได้ และทำให้ไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิประโยชน์จากรัฐ เมื่อมีคู่เป็นคนเพศเดียวกัน เช่น สิทธิในทรัพย์สินร่วมกัน สิทธิในการรับมรดก หรือสิทธิประโยชน์ในฐานะคู่จากประกันสังคม เป็นต้น

เพศวิถีของหญิงรักหญิงในฐานะมนุษย์คนหนึ่งจึงจะถูกกลืน และกลบทับให้ปราศจากพื้นที่เสี่ยงราวกับไม่มีตัวตน เพียงเพราะมีเพศวิถีต่างจากระบบความเชื่อแบบรักต่างเพศ (Heterosexuality) ที่ถูกมองว่าเป็นธรรมชาติและชอบธรรมเพียงรูปแบบเดียวในสังคม

ระบบการแต่งงาน การสร้างครอบครัวและมีลูก ทำให้เพศวิถีและการมีคู่ของหญิงรักหญิงเป็นสิ่งที่ยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจถึงในแง่มุมทั้งทางด้านความปรารถนา ความรู้สึก ความพึงพอใจ ยิ่งทำให้หญิงรักหญิงต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ยากลำบากในการดำเนินชีวิต รวมถึงการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในแบบของตัวเองที่อาจจะต่างไปจากรักต่างเพศ

แม้ว่าบางครั้งจะมีรายงานเหตุการณ์ข่าวเกี่ยวกับการแต่งงานกันระหว่างผู้หญิง แต่ข้าพเจ้าก็สังเกตได้ว่า การเขียนรายงานข่าวของสื่อเองก็จะสะท้อนเพศวิถีของหญิงรักหญิงในผูกติดไว้กับความเชื่อเรื่องหญิงกับชาย ความเป็นธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่นข่าวล่าสุดที่พาดหัวว่า "กระซอกหัวใจเจ้าสาวหญิง รักแท้เหนือธรรมชาติ" (ผู้จัดการออนไลน์, 29 มิถุนายน 2549) ข่าวสะท้อนถึงการมองพฤติกรรมหญิงรักหญิงว่าเป็นสิ่งผิดธรรมชาติ รักต่างเพศเท่านั้นที่เป็นธรรมชาติ

ในที่นี้ข้าพเจ้าขอเรียกหญิงที่ปัจจุบันมีคู่รักเป็นหญิงเพศเดียวกันว่า หญิงรักหญิง ซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีเพศสรีระที่กำหนดเรียกกันว่า "หญิง" มาแต่กำเนิดซึ่งภายใต้ระบบชายเป็นใหญ่ ด้านหนึ่งก็ต่างมีส่วนของการผ่านกระบวนการเลี้ยงดู การรับรู้เรื่องความเป็นหญิง ความเป็นชายและเพศวิถีที่สังคมยอมรับคือรักต่างเพศมาจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในระดับต่าง ๆ มาตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว และการตอกย้ำความเชื่อนั้นจากระบบทางสังคม เช่น การศึกษา

¹เพื่อนคนหนึ่งในกลุ่มในสมัยเรียนมหาวิทยาลัย ถูกรุ่นน้องคนหนึ่งแอบอ่านสมุดบันทึกจนรู้ว่าเป็นหญิงรักหญิงและเอาไปพูดให้คนอื่น ๆ ฟัง เพื่อนคนนี้ถูกเด็กรุ่นน้องเอาไปนินทาลับหลัง

ศาสนา การแพทย์และอื่น ๆ ทั้งในด้านการแสดงออกภายนอกที่จะต้องแตกต่างจากชาย และในหน้าที่ของความเป็นหญิงที่ต้องเข้าสู่ระบบการแต่งงาน และมีลูก

ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ก็มีผู้หญิงซึ่งแตกต่าง ไม่เป็นไปตามความคาดหวังปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปและสิ่งเหล่านี้ก็มีอยู่มายาวนานแล้วในสังคมไทยโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม สะท้อนให้เห็นได้ว่า ภายใต้กระบวนการขัดเกลาของสังคมก็มีความต้องการปฏิเสธรูปแบบของเพศภาวะและเพศวิถีตายตัวที่กำหนดให้มนุษย์มีเพียง 2 เพศไว้คู่กันคือหญิงกับชาย มีผู้หญิงซึ่งปฏิเสธความเป็นหญิง เช่น ผู้หญิงที่แสดงออกให้เห็นโดยลักษณะภายนอกคล้ายผู้ชาย และมีลักษณะของความเป็นชายบางอย่าง เช่น เข้มแข็ง ปกป้องคุ้มครองแต่ก็ไม่ใช่ผู้ชาย มีผู้หญิงที่เลือกจะมีอารมณ์ รักใคร่ ปรารถนาต่อผู้หญิงด้วยกัน การมีคู่หรืออยู่ร่วมกันของหญิงรักหญิง ที่ไม่ได้นำไปสู่การมีลูกตามแบบครอบครัวรักต่างเพศ

การสร้างการยอมรับและการทำให้ตนมีพื้นที่และดำรงอยู่ได้โดยไม่รู้สึกว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมของสังคมจึงจะต้องมีกระบวนการให้ความหมายใหม่และต่อรองกับสังคมรอบข้างเพื่อให้มีที่ยืนและลดทอนการถูกต่อต้าน เพราะกระบวนการขัดเกลาทางสังคมได้ส่งการควบคุมผ่านกระบวนการต่าง ๆ ให้แทรกอยู่ในระบบวิถีคิดของหญิงรักหญิงและผู้คนในสังคม อย่างไรก็ตามหญิงรักหญิงและผู้คนใกล้ชิดในครอบครัวที่รู้จักตัวตนของคน ๆ นั้น ต่างก็มีการให้ความหมาย ตีความและการยอมรับทางเลือกได้ในระดับหนึ่งด้วยเช่นกัน

สังคมไทยในอดีตมีคำว่า “เล่นเพื่อน” ใช้เรียกพฤติกรรมหญิงรักหญิงจึงพอจะกล่าวได้ว่าหญิงรักหญิงไม่ใช่สิ่งแปลกปลอมในสังคมไทย อย่างน้อยก็ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ถือว่าพฤติกรรมเล่นเพื่อนของนางสนม กำนัลในวังในวังนั้นถือเป็นความประพฤติที่พบได้แพร่หลาย และมีการเอามาเล่ากันว่าเป็นของแปลก แต่ก็ไม่ได้ถึงกับถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงอะไร (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2526, น. 4) ดังนั้น สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มองเห็นถึงความหลายหลายในเรื่องความปรารถนาทางเพศแต่ก็ไม่ถึงกับให้การยอมรับบทบาทของผู้หญิงที่มีสถานะแบบอื่น นอกเหนือไปจากการเป็นเมียเห็นได้จาก คำว่า “เล่นเพื่อน” เองก็มีนัยยะถึงการมีอยู่ของพฤติกรรมทางเพศระหว่างผู้หญิงด้วยกันแต่ไม่บ่งบอกถึงสถานะหรือที่ทางในสังคมของหญิงรักหญิงว่า มีคุณค่าและมีความหมายเสมอความสัมพันธ์รักต่างเพศแต่อย่างใด ซึ่งอัญชนา สุวรรณานนท์² ให้ความเห็นไว้ว่า คำว่า “เล่นเพื่อน”

²อัญชนา สุวรรณานนท์ เป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งกลุ่มอัญจารีซึ่งก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2529 ชื่อกลุ่มมาจากการผสมกันของคำว่า อัญญา หมายความว่า อื่น, ต่างไป, แปลกไปและ จาริต หมายถึง ประเพณีที่ถือสืบต่อกันมานาน เป็นชื่อกลุ่มอัญจารี หมายถึงผู้เดินบนเส้นทางที่แตกต่าง กลุ่มมีวัตถุประสงค์หลักคือ 1. เพื่อสนับสนุนให้หญิงรักหญิงเกิดความเชื่อมั่นในสิทธิและทางเลือกในการดำเนินชีวิตของตนเอง 2. เพื่อขจัดอคติ เผยแพร่ความคิด ทศนคติ และความเข้าใจที่เป็นธรรมต่อ

เป็นการให้ความหมายที่สะท้อนสถานภาพพฤติกรรมทางเพศระหว่างผู้หญิงที่มีลักษณะชั่วคราวชั่วคราว ไม่ใช่ความหมายในแง่พฤติกรรมที่มีความลุ่มลึกทางอารมณ์ หรือให้ความรู้สึกทางด้านอื่น ๆ ของผู้หญิงที่รักเพศเดียวกัน (กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธราวรรณ, 2545, น. 87) ดังนั้น คำ ๆ นี้จึงสื่อแต่เพียงเรื่องของพฤติกรรม อารมณ์ความปรารถนาทางเพศของหญิงรักหญิงที่ละเมิดบทบาททางเพศชั่วคราวชั่วคราว มากกว่าที่จะสื่อให้เห็นความสัมพันธ์อันลึกซึ้ง หรือแสดงนัยยะของการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ชีวิตรูปแบบหนึ่งในสังคมไทย

หลาย ๆ ครั้งในสังคมไทย มีแนวนโยบายของรัฐสะท้อนให้เห็นถึงอคติทางเพศโดยมองคนรักเพศเดียวกันในเชิงของการเป็นโรคระบาด ซึ่งสะท้อนให้เห็นเป็นปรากฏการณ์มาตลอด ยกตัวอย่าง เช่น ปี 2540 เกิดกรณีสถาบันราชภัฏออกนโยบายไม่อนุญาตให้คนที่มีความรักเพศเดียวกันเข้าศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์เพราะเห็นว่า เป็นผู้มีความประพฤติเบี่ยงเบนทางเพศอันเป็นพฤติกรรมขัดกับบรรณียบรรณความเป็นครู เป็นตัวอย่างไม่ดีของเยาวชน หากปล่อยให้คนเหล่านี้ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเยาวชนแล้วอาจจะก่อให้เกิดปัญหาการลอกเลียนแบบของเยาวชน (สุธรรม ธรรมวงศวิทย์, 2548, น. 3) ภายหลังการเคลื่อนไหวคัดค้านและเรียกร้องให้ยกเลิกนโยบายดังกล่าว โดยตัวแทนของกลุ่มอาจารย์ได้เป็นผู้ให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและยุติธรรมของสภาผู้แทนราษฎรและต่อสื่อมวลชน ในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการมีมติยกเลิกนโยบายกีดกันนี้ไป (กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธราวรรณ, 2545, น. 97)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความเข้าใจผิดที่มีต่อคนรักเพศเดียวกัน และการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้น องค์การสนับสนุนและปกป้องสิทธิของคนรักเพศเดียวกันในประเทศไทยก็ได้มีการทำงานอย่างแข็งขัน เพื่อทำให้สังคมเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง องค์การสนับสนุนและปกป้องสิทธิคนรักเพศเดียวกันโดยกลุ่มอาจารย์เป็นแกนนำได้ยื่นหนังสือให้กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขทำหนังสือแจ้งออกมาอย่างเป็นทางการว่า คนรักเพศเดียวกันไม่ใช่ผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตแต่อย่างใด ซึ่งกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้ประกาศเป็นหนังสือรับรองทางวิชาการออกมาเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2545 ทั้งนี้ได้อ้างถึงการพิจารณาตามองค์การอนามัยโลก (WHO) และตามบัญชี

หญิงรักหญิง 3. เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของหญิงรักหญิง ไม่ให้ถูกรังแกและกีดกันจากสังคม ซึ่งเป็นหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน 4. เพื่อร่วมประสานกับองค์กรสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ในการเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของมนุษย์ในทุก ๆ เรื่อง (กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธราวรรณ, 2543, น. 89-90) โดยมียุทธศาสตร์มุ่งทำงานด้านสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก และมีกลุ่มหญิงรักหญิงเป็นเป้าหมาย ปัจจุบันได้ยุบสำนักงานลงชั่วคราวแต่ยังคงมีการทำงานเชิงวิชาการและการเคลื่อนไหวร่วมกับองค์กรสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ทางสังคมอยู่

จำแนกโรคระหว่างประเทศ ICP-10 ฉบับแก้ไข ครั้งที่ 10 ไทย-อังกฤษ เล่มที่ 1 (ก) ตารางการจัดกลุ่มโรค องค์การอนามัยโลก ซึ่งได้เอาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคนรักเพศเดียวกันออกจากกลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางจิต ไปตั้งแต่ปี ค.ศ. 1973 หรือ พ.ศ. 2516

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้องค์การอนามัยโลกจะประกาศว่า ผู้ที่เป็นคนรักเพศเดียวกันไม่ใช่ผู้ที่ผิดปกติทางจิตมานานแล้ว แต่ประเทศไทยก็ไม่เคยมีการอ้างอิงข้อมูลชุดนี้อย่างเป็นทางการเป็นเรื่องเป็นราว ทั้งที่นักวิชาการไทยนั้นไม่ได้มีความล่าช้าจนไม่รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการดังกล่าว เพียงแต่เลือกที่จะใช้ข้อมูลชุดเดิม เรื่องราวของคนรักเพศเดียวกันในสังคมไทยจึงไม่ใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเป็นการเมืองในเรื่องเพศ

ปีเตอร์ แจ็คสัน (Peter A. Jackson) ให้ความเห็นไว้ว่า ทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมทางวิชาการของไทยกับตะวันตก การที่เรื่องใดจะถูกยอมรับให้เป็นความรู้ในกระแสหลักขึ้นมานั้นจะต้องผ่านกระบวนการเลือกสรรโดยมีฐานความคิดบางอย่างเป็นเครื่องมือตัดสินว่าวาทกรรมใดที่มีความสอดคล้องกับความเชื่อกระแสหลักของสังคม ถ้างานศึกษาวิจัยที่ไม่สอดคล้องกับคุณค่าและทัศนคติที่จะสนับสนุนความเชื่อหลักของสังคมในเวลานั้น ก็มีแนวโน้มว่าวาทกรรมนั้น ๆ จะไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่ถูกกล่าวถึง (Jackson, 1997 แปลโดย วรณา ทองสิมา, 2548, น. 413-414) ซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นว่า รัฐไทยพยายามทำให้คนเข้าใจว่าสังคมไทยยอมรับการมีอยู่ของคนรักเพศเดียวกัน เช่น ไม่มีกฎหมายเอาผิดกับคนที่รักเพศเดียวกัน แต่ก็เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่ง เพื่อจะลดทอนความคับข้องใจของคนรักเพศเดียวกันไม่ให้เกิดการต่อต้าน และเพื่อให้คนรักเพศเดียวกันยังอยู่ภายใต้กรอบกำหนดพฤติกรรมแบบ “อยู่ในร่องในรอย” หรืออยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีผลกระทบต่องานสังคม เพราะยังคงมีมาตรการลงโทษในเชิงประณามว่า คนรักเพศเดียวกันเป็นกลุ่มอื่น กลุ่มที่ผิดปกติ วิปริตหากมีพฤติกรรมนอกกลุ่มออกทางให้เห็น เช่น มีการแสดงออกความรักและชีวิตทางเพศให้คนอื่นรับรู้

ดังนั้นแม้จะมีการประกาศของกรมสุขภาพจิตออกมาแล้วใน ปี พ.ศ. 2545 และกลุ่มอัญจรัลก็เคยร่วมกับกรมสุขภาพจิตจัดงานสัมมนาวิชาการเรื่อง “การรักเพศเดียวกันไม่ใช่โรคจิต: มิติใหม่ในการให้คำปรึกษาเชิงสร้างสรรค์” เมื่อ 23 ธันวาคมปีเดียวกันมาแล้ว แต่ก็เป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตว่า แม้จะมีกระบวนการสร้างการรับรู้เรื่องนี้ไปแล้ว แต่คนจำนวนมากหรือนักวิชาการบางคน เมื่อกล่าวถึงคนรักเพศเดียวกันก็ยังมีการพูดถึงเรื่องการเบี่ยงเบนอยู่เสมอ และยังคงมีเหตุการณ์เลือกปฏิบัติต่อคนรักเพศเดียวกันเกิดขึ้นอยู่ต่อ ๆ มา

เหตุการณ์เมื่อเดือนมิถุนายนปี 2547 กรณีกระทรวงวัฒนธรรม โดยนายกล้า สมตระกูล รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรมออกมาเสนอแนวคิดไม่รับคนรักเพศเดียวกันเข้าทำงาน เพราะเห็นว่าพฤติกรรมรักร่วมเพศไม่ว่าจะเป็นหญิงรักหญิง ชายรักชาย หรือกลุ่มเกย์ กะเทย เลสเบี้ยนที่

นายกมล สมตะกุล เห็นว่ากำลังแพร่หลายทั้งในกลุ่มวัยรุ่น วัยศึกษาและวัยทำงาน เป็นพฤติกรรม แสดงออกซึ่งความรักที่ไม่ถูกต้องอย่างเปิดเผย (ไทยรัฐ, 4 มิถุนายน 2547, น. 1) ความคิดเห็นดังกล่าว สะท้อนทัศนะว่า คนรักเพศเดียวกันเป็นเสมือนโรคระบาด น่ารังเกียจ แม้ภายหลังนายกมลจะออกมา ปฏิเสธว่า ไม่เคยให้สัมภาษณ์ในกรณีดังกล่าว และบอกว่าไม่เคยมีนโยบายห้ามคนรักเพศเดียวกัน เข้ารับราชการเพราะการกระทำดังกล่าวว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคลและเป็นการขัดรัฐธรรมนูญก็ตาม และในเดือนเดียวกันก็เกิดกรณีเด็กหญิงที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กหญิง บ้านปรางค์ ถูกผู้อำนวยการฯ ลงโทษให้กร้อนผมและบังคับให้แสดงพฤติกรรมความรักระหว่างกัน ให้พูดความรู้สึกเมื่อมีความสัมพันธ์กัน ต่อหน้าคณะกรรมการสอบถึง 6 คน เนื่องจากทราบว่า เด็กทั้งสองคนมีพฤติกรรมเป็นหญิงรักหญิง (ร่วมด้วยช่วยกัน, 24-27 มิถุนายน 2547, น. 1) เหตุการณ์นี้ถูกเปิดเผยออกมาทางอีเมลในเว็บไซต์ ของกระทรวงยุติธรรม โดยมีหนังสือร้องเรียนแบบไม่ลงชื่อ เล่าถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งองค์กรที่ ทำงานในประเด็นผู้หญิงและคนรักเพศเดียวกัน ได้ร่วมกันทำหนังสือร้องเรียนไปยังคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ต่อมาทางกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ได้ตั้ง คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง โดยมีนายสุรินทร์ เสงี่ยมมาศ รองอธิบดีกรมพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชนขณะนั้น เป็นประธานคณะกรรมการสอบสวน นายสุรินทร์ได้ออกมายอมรับว่า มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจริงที่บ้านปรางค์ และอ้างว่าเป็นวิธีการบำบัดโดยชุมชนบำบัดแบบแฮร์คัท เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่ายังคงมีการใช้อำนาจในการลงโทษและมองว่าหญิงรักหญิงเป็นพฤติกรรม ที่ต้องควบคุม ต้องบำบัด รักษา

จากเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการไม่ยอมรับ การเลือก ปฏิบัติ และการลงโทษต่อคนรักเพศเดียวกัน ซึ่งย่อมส่งผลต่อการสร้างความเข้าใจที่คนรักเพศเดียวกัน หรือหญิงรักหญิงมีต่อตนเอง และตอกย้ำความเข้าใจผิดกับคนในสังคมต่อ ๆ ไปด้วย กระบวนการ ตีตราหญิงรักหญิงเป็นรูปแบบต่าง ๆ สะท้อนถึงการควบคุมพฤติกรรมไม่ให้ผู้หญิงก้าวเข้าสู่ความสัมพันธ์ ที่มากกว่าพฤติกรรมทางเพศชั่วคราวชั่วคราว การใช้ชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงจึงต้องเผชิญกับความเสี่ยง จากแรงต่อต้านสังคมที่อาจมาจากหลายทิศทาง และย่อมมีผลต่อวิถีชีวิตต่อตัวเอง การมีชีวิตคู่ที่ ไม่อาจหาความเชื่อมั่นได้จากระบบสังคม ต้องเสี่ยงกับความผิดหวังที่ตอกย้ำความเชื่อและความเข้าใจ ผิดจากระบบรักต่างเพศที่บั่นทอนความสัมพันธ์ให้ต้องยุติลงอยู่ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวก็ไม่สามารถครอบงำผู้หญิงทุกคนให้หันมา มีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายตามบรรทัดฐานทางเพศที่สังคมกำหนดไว้ได้ เรายังเห็นปรากฏการณ์ชีวิตคู่ ของหญิงรักหญิงที่ดำรงอยู่และมีมาอย่างต่อเนื่องซึ่งกลมกลืนไปกับผู้คนในสังคม ซึ่งยืนยันถึงการมี ตัวตนและการไม่ยอมจำนนต่อระบบเพศสัมพันธ์ภาคบังคับของรักต่างเพศ ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่า หญิงรักหญิงเหล่านั้นย่อมได้รับแรงเสียดทานจากสังคมและจะคงต้องเผชิญปัญหาเหล่านี้ไปตลอด

หากสังคมไม่ยอมรับหรือให้ที่ทางกับความสัมพันธ์ที่หลากหลายของมนุษย์ และเวลาเดียวกันชีวิตคู่หญิงรักหญิงก็จะเป็นเหมือนนอกข้างแคว่ของระบบรักต่างเพศไปด้วย

ทำไมต้องเป็นการศึกษาเรื่องหญิงรักหญิง : ความสำคัญต่อสตรีศึกษา

ในฐานะที่สตรีศึกษา คือ ศาสตร์ของความรู้ที่มีผู้หญิงและประสบการณ์ของผู้หญิงเป็นศูนย์กลางในการสร้างความรู้ โดยตั้งคำถามกับปรากฏการณ์และระบบความสัมพันธ์หญิงชายที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อให้ชีวิตของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ การศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งจะสร้างความรู้และความเข้าใจเรื่องหญิงรักหญิงโดยใช้กรอบการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคน เพื่อร่วมสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่จะเป็นเครื่องมือในการค่อย ๆ สลายกรอบความเชื่อที่กำหนดให้หญิงรักหญิงเป็นสิ่งผิดปกติให้หมดไปได้และเสริมพลังความเชื่อมั่นให้หญิงรักหญิงมีความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับตัวเองมากยิ่งขึ้น รวมถึงการให้ความรู้กับสังคมเกี่ยวกับหญิงรักหญิงและทำให้เห็นว่าผู้หญิงสามารถกำหนดทางเลือกในวิถีทางเพศของตนได้ เพื่อประโยชน์ในการจะเรียนรู้ และสามารถดำรงสถานภาพความเป็นมนุษย์ในฐานะเป็นหญิงรักหญิงได้

ท่ามกลางระบบคิดที่กำหนดและควบคุมเพศวิถีของผู้หญิงไว้กับอุดมการณ์เหย้าเรือน ทำให้ผู้คนต่างยอมรับและเชื่อว่า ผู้หญิงจะมีความสมบูรณ์ได้ด้วยการแต่งงาน เป็นเมียและแม่ การศึกษาเรื่องราวของชีวิตคู่หญิงรักหญิง จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาในสตรีศึกษา เพราะจะเป็นเผยให้เห็นเพศวิถีที่หลากหลายซึ่งมีอยู่ และเป็นเสมือนการทำลายต่อระบบวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ที่กดทับรูปแบบความสัมพันธ์อื่นเอาไว้ เพราะจะทำให้ความเสี่ยงของหญิงรักหญิงที่ไม่เคยถูกได้ยินจากสังคมได้มีพื้นที่ในการบอกถึงสิ่งที่ตนเองต้องการ รวมถึงการให้ความหมายกับวิถีชีวิตทางเพศที่เป็นทางเลือกเพื่อตอบโต้กับความเชื่อที่เป็นมายาคติที่มีต่อคนรักเพศเดียวกัน โดยตัวประสบการณ์ของหญิงรักหญิงแต่ละคนจะมีส่วนทำให้สังคมเข้าใจเพศวิถีและการมีชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงว่าเป็นรูปแบบหนึ่งในวิถีของมนุษย์ และในการศึกษานี้ยังต้องการสะท้อนให้เห็นว่า การเป็นหญิงรักหญิง คือเพศวิถีรูปแบบหนึ่งซึ่งอาจมิใช่สิ่งที่ยึดมั่นหรือตายตัว เพราะแต่ละคนอาจมีประสบการณ์ที่หลากหลายในเพศวิถี เช่น การเป็นรักต่างเพศ หรือการรักเพศเดียวกัน และ ณ ปัจจุบันมีคู่รักเป็นหญิง

การศึกษาเรื่องหญิงรักหญิง ทำให้เราเห็นถึงการให้ความหมายใหม่และการต่อรองของหญิงรักหญิงกับระบบอำนาจที่กดทับลงในลักษณะปัจเจก ซึ่งการขัดขึ้นและต่อรองของแต่ละคนจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงความหมายต่อตัวของเธอเอง การศึกษานี้จึงเป็นการสะท้อนประสบการณ์ชีวิตของหญิงรักหญิงที่มีกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาความคิดสร้างควมหมายใหม่ให้กับตนเองเพื่อที่จะ

ดำรงความเป็นหญิงรักหญิงซึ่งถือเป็นขบถต่อระบบรักต่างเพศให้อยู่ต่อไปได้ และการที่หญิงรักหญิงต้องสร้างพื้นที่ให้ตนเองได้รับการยอมรับจากสังคมและคนรอบข้างในแง่มุมมองอื่นของชีวิตอีกด้วย

การศึกษาเรื่องหญิงรักหญิงมีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวสิทธิสตรีอย่างไร

ก่อนหน้านี้ กระแสการเคลื่อนไหวของขบวนการผู้หญิงเน้นการให้ความสำคัญกับการเรียกร้องการมีสิทธิ ความเสมอภาคทางการเมืองและการมีบทบาทของผู้หญิงได้เท่าเทียมกับชายในพื้นที่สาธารณะ จนกระทั่งต้นศตวรรษที่ 20 นักสตรีนิยมหลายคนหันมาให้ความสนใจกับการทำให้ผู้หญิงได้มีทางเลือกมากขึ้นในการควบคุมเนื้อตัวร่างกายตนเอง (กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธรารวรรณ, 2545, น. 36) ขบวนการผู้หญิงในระดับนานาชาติได้มีการรณรงค์เรื่องสิทธิและสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์ โดยข้อเรียกร้องที่สำคัญคือการยกเรื่องฐานความคิดเรื่องสิทธิผู้หญิง ซึ่งเน้นไปที่สิทธิการเลือกตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อตัวร่างกายตนเอง โดยปราศจากการบังคับ การเลือกปฏิบัติ และความรุนแรงว่าเป็นหัวใจสำคัญของสิทธิผู้หญิง การเคลื่อนไหวได้นำมาสู่การข้อเสนอเรื่องสิทธิทางเพศในการประชุมเวทีภาคประชาชน นักกิจกรรมผู้หญิงซึ่งเป็นเวทีคู่ขนานไปกับการประชุมขององค์การสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development - UNCED) ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ปี พ.ศ. 2535 และนำมาเป็นประเด็นเสนออีกครั้งในการประชุมระดับโลกเรื่องผู้หญิงครั้งที่ 4 (The Fourth World Conference on Women - FWCW) ณ กรุงปักกิ่ง ในปี พ.ศ. 2538 ซึ่งข้อได้แย้งอย่างมากต่อเรื่องสิทธิทางเพศมาจากองค์กรศาสนาและกลุ่มจารีตนิยม ที่เห็นว่า สิทธิทางเพศหมายถึงเพศเสรี หรือฟรีเซ็กซ์ และมองว่าเป็นแนวคิดตะวันตก แต่ทำให้ประเด็นสิทธิทางเพศได้ถูกพูดถึงกว้างขวางขึ้นในแง่มุมมองสุขภาพทางเพศบนฐานสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตามเครือข่ายองค์กรสนับสนุนสุขภาพผู้หญิงนานาชาติชื่อ "ฮีรา" (HERA - Health, Empowerment, Rights and Accountability) กล่าวถึง สิทธิทางเพศว่าเป็นมากกว่าเรื่องความเท่าเทียมทางเพศภาวะ "สิทธิทางเพศเป็นส่วนประกอบพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนครอบคลุมแห่งเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเองในการแสดงออกอย่างรับผิดชอบและรวมถึงสิทธิในการเลือกมีประสบการณ์ในเพศวิถีที่ตนพึงใจ ที่มีความสำคัญในตัวเอง ขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและส่งผ่านความรักระหว่างคนด้วย" (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2548, น. บทนำ) ในสังคมไทย

ในปัจจุบันกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลมาจากกระแสนานาชาติเป็นอย่างสูง องค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนอย่างมากในการพัฒนาสตรีและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความเสมอภาคเท่าเทียม ซึ่งนำไปสู่กระแสการผลักดันในการแก้ไขกฎหมายในประเทศให้เกิดความเท่าเทียมกัน

ระหว่างหญิงชาย รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้หญิงมีบทบาทในทางการเมืองมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ กระแสการทำงานในประเด็นด้านสุขภาพผู้หญิง การเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้หญิงในสังคมไทยจึงอาจ แยกพิจารณาได้เป็น 2 ประเด็นคือ ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิทางเพศ และประเด็นเรื่องผู้หญิงกับอำนาจ ในทางการเมือง (อมรา พงศาพิชญ์, 2548, น. 50-51)

ในการศึกษาเรื่อง ประสบการณ์และชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงจึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางสังคม ในแง่ที่จะเป็นเครื่องมือ สะท้อนให้เห็นถึงเพศวิถีของหญิงรักหญิง การพัฒนาการ ความสัมพันธ์ การมีคู่ของหญิงรักหญิง ซึ่งเป็นคนส่วนหนึ่งในสังคมที่จะต้องได้รับการยอมรับ ให้มีสิทธิทางเพศ และต้องมีสิทธิที่จะเลือกหรือกำหนดวิถีชีวิตทางเพศของตนเองโดยปราศจากการบังคับ การเลือกปฏิบัติ และความรุนแรง เพราะเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน

อย่างไรก็ตาม หญิงรักหญิงแต่ละคนต่างผ่านการเรียนรู้เรื่องกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงที่ถูกกำหนดในเรื่อง การแต่งงาน เป็นเมีย การเป็นหญิงรักหญิงของแต่ละคนอาจมีการให้ความหมายเฉพาะกับความเป็นผู้หญิงของตัวเอง ซึ่งอาจต่างไปจากความหมายของความเป็นผู้หญิงในกระแสหลัก การปฏิเสธคุณค่าดังกล่าวต่างหากที่ส่งผลทำให้การใช้ชีวิตคู่ ต้องมีความหมายเป็นอื่น และนำไปสู่ความเข้าใจผิด การเลือกปฏิบัติ และจัดสรรระบบและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมที่ไม่เป็นธรรม

ถ้าหากมองประสบการณ์ในชีวิตของหญิงรักหญิงในฐานะที่เป็นเส้นทางแห่งการสร้างความรู้และความหมาย ย่อมจะเกิดความเข้าใจได้ว่า การรักเพศเดียวกันของผู้หญิง คือสิทธิและทางเลือกในเพศวิถีของมนุษย์รูปแบบหนึ่ง แต่การกำหนดให้ความเป็นผู้หญิงที่สมบูรณ์อยู่ที่การแต่งงาน หรือมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายเป็นองค์ประกอบหลัก ทำให้หญิงรักหญิงกลายเป็นเป้าหมายของการบิดเบือน ทำให้คนเหล่านั้นเป็นอื่น หรือเบี่ยงเบนไม่เป็นที่ยอมรับ ซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการละเมิดสิทธิทางเพศของผู้หญิง เพราะทำให้การใช้ชีวิตของคนรักเพศเดียวกัน การเป็นหญิงรักหญิงกลายเป็นสัญลักษณ์ของภัยสังคม ผลของระบบคิดกระแสหลักเช่นนี้ทำให้ผู้หญิงที่อยู่ในความสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกันต้องสูญเสียความเชื่อมั่นในวิถีทางเพศที่ตนเลือก และทำให้ต้องพบกับความลำบากในการประคับประคองชีวิตคู่ ฉะนั้นการที่แต่ละคนให้ความหมายกับตัวเองจึงเป็นเครื่องมือสะท้อนถึงความต้องการกำหนดอำนาจให้ตัวเอง ที่จะสร้างตัวตนและสามารถต่อรองกับระบบคุณค่าเรื่องเพศ และการควบคุมของสังคมให้คนเป็นรักต่างเพศ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง ประสบการณ์ ชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงที่ออกแบบเองในสังคมไทย ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงการให้ความหมายต่อการเป็นหญิงรักหญิง
2. เพื่อศึกษาถึงความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ การต่อรองต่อการเป็นหญิงรักหญิงกับครอบครัว และคนรอบข้างในสังคมอย่างไร
3. เพื่อศึกษาการใช้ชีวิตคู่หญิงรักหญิงแต่ละคู่ว่ามีลักษณะความสัมพันธ์เป็นอย่างไร

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ คาดว่าจะได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเพศวิถีของหญิงรักหญิงส่วนหนึ่งในสังคมไทย ที่ใช้ชีวิตคู่ด้วยกัน บางคนอาจจะเคยเลิกกับคู่ก่อนหน้า ทั้งที่เป็นหญิงหรือเป็นชาย เหล่านี้มิใช่เพศวิถีที่ผิดแผกหรือผิดปกติ แต่ละความสัมพันธ์ในชีวิตคู่ต่างก็มีปัญหาที่หลากหลาย และเพศวิถีของหญิงรักหญิงก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถเติมเต็ม สร้างความหมายและคุณค่าให้กับ ชีวิตหญิงรักหญิงที่เลือกเส้นทางของตนเองได้ และทำให้ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับการใช้ชีวิต ร่วมกันของคู่หญิงรักหญิง ที่ถูกบิดเบือน หรือเลือนหายไปจากการรับรู้หรือความทรงจำของคนจะ ปรากฏขึ้น การศึกษาครั้งนี้จะทำให้เราทราบถึง

1. ได้รับรู้ถึงการให้ความหมายหญิงรักหญิงที่แต่ละคนต่างนิยามด้วยตัวเองจากประสบการณ์ และเพศวิถีของตน รวมถึงความคิดและความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง รวมถึง การที่หญิงรักหญิง ต่อรองต่อการเป็นหญิงรักหญิงในพื้นที่ต่าง ๆ ในการที่ต้องการเลือกจะใช้ชีวิตคู่หรืออยู่ร่วมกัน
2. ทำให้ได้เห็นถึงลักษณะการใช้ชีวิตร่วมกันของหญิงรักหญิงที่มาจากประสบการณ์ แต่ละคู่ ซึ่งสะท้อนลักษณะความสัมพันธ์ ความคาดหวัง และการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกัน ในชีวิตคู่ อันจะทำให้เข้าใจในความสัมพันธ์หญิงรักหญิงและการอยู่ด้วยกันได้ ในฐานะมนุษย์ทั่วไป ในสังคม เพียงแต่ระบบความเชื่อของสังคมกำหนดให้ลักษณะความสัมพันธ์ของคนรักเพศเดียวกัน เป็นเรื่องผิดปกติหรือเป็นอื่น